

Financiranje izrade Planova aktivnosti za postojeća postrojenja

Mario Zovko ¹,

¹IGH Mostar, Bišće Polje bb, Mostar, Bosna i Hercegovina (zovko.mario@gmail.com)

Sažetak

U tekstu se govori o problemima izrade okolišne dokumentacije u Bosni i Hercegovini. Konkretno se radi se o izradi Planova aktivnosti za postojeće pogone i postrojenja, čija je izrada regulirana postojećom zakonskom i podzakonskom regulativom. Obrazložena je trenutna situacija pri izradi dokumentacije ove vrste uz konkretne primjere. Predložen je konkretan i u detalje razrađen način za poboljšanje trenutnog stanja odnosno promjena kompletne dosadašnje prakse. Do sada je investitor (vlasnik objekta) snosio sve troškove financiranja izrade ovakve vrste dokumentacije. Suština ovog prijedloga je dio tereta financiranja skinuti sa investitora i prenijeti na organe uprave (ministarstva) koristeći već postojeće izvore pomoći iz različitih inozemnih i domaćih okolišnih fondova ali novog organizacijom rada ministarstava zaduženih za okoliš.

Glavne riječi: okoliš, dokumentacija, Plan aktivnosti, financiranje

Financing Action Plans preparation for existing facilities

The paper discusses the problems of preparing environmental documentation in Bosnia and Herzegovina. It is specifically about preparation of action plans for improving the existing plants and facilities, preparation of which is regulated by existing legislation and secondary legislation. The current situation in the preparation of this kind of documentation is explained with concrete examples. A concrete way to improve the current situation or a complete change of existing practice is proposed and worked out in detail. So far the investor (owner of the facility) bore all the costs of financing the preparation of this type of documentation. The essence of this proposal is to remove the burden of financing from the investor and transfer it to administrative authorities (ministries) using existing sources of assistance from various international and national environmental funds, but also with the new organization of the ministries responsible for the environment.

Key words: environment, documentation, Action Plans, financing

Uvod

Svima koji se profesionalno bave zaštitom okoliša u Bosni i Hercegovini, a i onima koji su na to prisiljeni zakonom i podzakonskim propisima, poznato je što je Plan aktivnosti. Radi se o dokumentu čiju je izradu propisao Pravilnik o uvjetima za podnošenje zahtjeva za izdavanje okolišnog dopuštenja za pogone i postrojenja koja imaju izdana dopuštenja prije stupanja na snagu Zakona o zaštiti okoliša („Službene novine Federacije BiH“, broj 45/09), a podliježu mu sva postrojenja koja su pobrojana u Pravilniku o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolišnu dozvolu („Službene novine Federacije BiH“ broj 19/04). Kako ne bi bilo zabune, ovo se odnosi na postrojenja koja su izgrađena prije donošenja seta okolišnih zakona 2003. godine.

Zakonodavac je dozvolio i mogućnost da uz profesionalne konzultante čiji je to svakodnevni posao, ovakve vrste planova mogu izrađivati i sami vlasnici postrojena kojih se to tiče. Mjerodavnost je podijeljena između federalnog i županijskih ministarstava okoliša, ovisno o kapacitetu postrojenja. To je zakonska osnova. A što se događa u praksi?

Vlasnik postrojenja poprilično je pogođen, da ne kažemo ozlojeđen, svim troškovima ove vrste koji ga pogađaju. Kao prvo dužan je napraviti Plan aktivnosti. U sklopu izrade tog plana dužan je financirati i izradu mjerenja „nultog stanja“. Nakon predaje Plana u mjerodavno ministarstvo (federalno ili županijsko), to ministarstvo formira stručno povjerenstvo (sastavljeno od djelatnika ministarstva i stručnjaka iz prakse) koji kontroliraju i odobravaju (ili odbacuju) jedan takav plan. Za rad povjerenstva operator plaća naknadu. Osim toga, operator uplaćuje određena sredstva i u Fond zaštite okoliša. Ukoliko je sve zadovoljeno, nakon sve provedene procedure, operator dobiva okolišnu dozvolu na razdoblje od 5 godina i nakon toga se ponovo mora upustiti u sličnu proceduru i izraditi novi Plan aktivnosti...

Da razjasnimo: Plan aktivnosti možemo usporediti s Glavnim projektom pri izgradnji nekog objekta. Prava investicija tek slijedi u tom navedenom razdoblju od 5 godina koji je opisan u Planu aktivnosti. Ne može se ništa prigovoriti ni logici zakonodavstva: tvrtke koje su već poduzele mjere zaštite okoliša i svoje štetne utjecaje na zrak, vodu i tlo smanjile u zakonom propisan okvir, nemaju većih (investicijskih) troškova osim održavanja sustava i troškova monitoringa. Nasuprot njima, tvrtke koje nisu ništa poduzimale, a svojim radom i dalje štetno djeluju na okoliš, teško shvaćaju (prihvaćaju) činjenicu da su do sada bile privilegirane na račun okolišno svjesnih tvrtki: novac koji nisu uložile u zaštitu zajedničkog nam okoliša imale su na raspolaganju kao ekstra profit i čak mogle na tržištu (koje još nije okolišno osjetljivo koliko bi trebalo biti) dodatno profitirati svojim nižim cijenama. Sve se to zaboravlja i u prvi se plan ističe „nepravda“ da oni sad moraju ulagati značajna financijska sredstva u: izgradnju postrojenja za preradu otpadnih voda, izgradnju septičkih jama, ugradnju filtara zraka, ugradnju taložnika, plaćati odvoz otpada, opasni otpad dokumentirano odlagati, ozeleniti i rekultivirati okoliš, imati obzira prema stambenim naseljima u blizini (ne raditi noću, smanjiti buku), itd., itd.... Sad se sve to imaginarno predstavlja kao neki hir zakonodavca, kao nečija želja da se oteža rad postojećim tvrtkama i nametnu im se dodatni (po njihovom mišljenju nepotrebni) troškovi.

Nažalost, u cijelom ovom slučaju ima i nekih ozbiljnih razloga koji prelaze okvire ovog rada, ali daju (djelomično) za pravo sljedećim razmišljanjima.

Primjer iz prakse: radeći na izradi Plana prilagodbe za jedan kamenolom imao sam priliku primijetiti frustraciju i nezadovoljstvo ne samo vlasnika nego i mnogih djelatnika tog kamenoloma. Oko kamenoloma koji je već petnaestak godina u eksploataciji i ima sve prijavljene djelatnike, izrađene rudarske i ostale projekte, sve suglasnosti itd., u njegovoj neposrednoj blizini nalaze se još četiri slična pogona koja nemaju ništa od toga, ali koji na tržištu prodaju svoj kamen i izravna su konkurencija okolišnoj svjesnoj tvrtci. Odgovor inspeksijskih službi uvijek je isti: nelegalnoj tvrtci ne mogu ništa narediti niti je zatvoriti. Kazne i nameti mogu se pisati samo na legalne...

Naravno, gornji problem predstavlja širi problem samog sustava, cijele države i nije ga moguće riješiti primjenom okolišnog zakonodavstva. Naveden je samo kao primjer koji je prisutan u praksi.

Trenutna situacija pri izradi planova aktivnosti

Ukoliko podliježete zakonskoj obvezi izrade Plana aktivnosti za vaše postrojenje na raspolaganju su vam dvije opcije:

1. angažirati konzultantsku firmu da taj posao uradi za vas
2. sami uraditi traženi dokument (što je zakonodavac odobrio).

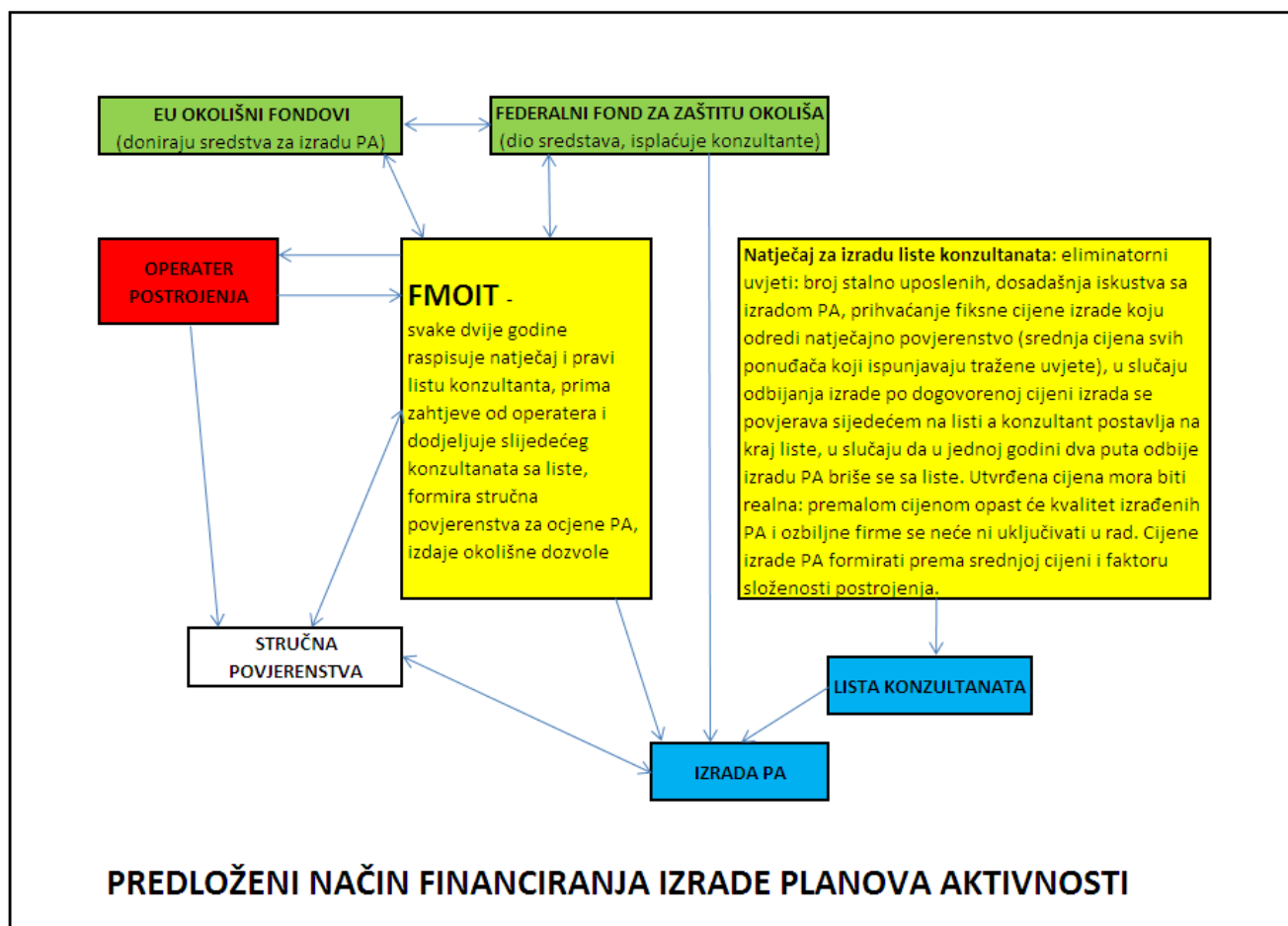
Oba puta imaju svojih mana i prednosti, a svim operaterima je ostavljena mogućnost izbora. Krenimo prvo od toga da se izrada Plana aktivnosti povjeri konzultantu čiji je to osnovni posao. Koga odabrati? Pa najsigurnije je prethodno se informirati. Po sadašnjem stanju stvari Federalno ministarstvo okoliša i turizma izdalo je listu tvrtki kojima je dozvoljeno izrađivanje Studije utjecaja na okoliš, a to je okolišni dokument mnogo ozbiljniji i mnogo teži za izradu. Logika nam kaže kako su takve tvrtke u stanju napraviti i nama potrebni Plan. Po zadnjim podacima (2012.) trenutno se na toj listi nalazi 27 tvrtki. Sljedeći je korak, naravno, zatražiti od ovih tvrtki okvirnu ponudu za izradu Plana aktivnosti vašeg postrojenja. E tu već dolazimo do prvog u cijelom nizu problema. Apsolutno sam uvjeren da vam barem polovina navedenih tvrtki nikada neće niti poslati ponudu (oni su možda na listi jer su u sklopu nekog velikog posla sudjelovali i na izradi neke Studije utjecaja na okoliš, a niti imaju stalno uposlene stručne ljude niti su se time bavili, ili imaju previše velikih poslova, a posao oko izrade Plana može se jako rastegnuti jer posao nije gotov samom izradom dokumenta nego i vrlo vjerojatnim dopunama godinu, dvije nakon same izrade ili još puno drugih razloga).

Ipak, u svakom slučaju veći ili manji broj tvrtki poslat će vam svoju ponudu i apsolutno sam uvjeren kako će se cijena ponuda za izradu jednog takvog dokumenta kretati u nevjerojatnom rasponu od 1:10 ? Takva će biti i kvaliteta konačnog dokumenta!! Ozbiljne se tvrtke ne kockaju svojim imenom i ugledom te skoro da je pravilo da će ti dokumenti biti urađeni prema Pravilniku i neće izazvati ni puno primjedbi od strane stručnog povjerenstva koje će biti u situaciji ocjenjivati takav dokument. Oni će se drugi bazirati samo na niskoj cijeni, a takva će biti i kvaliteta dokumenta. Neki od tih dokumenata možda će, ukoliko budu više puta dopunjavani prema sugestijama i primjedbama stručnog povjerenstva, i biti prihvaćeni, ali većina neće. Nakon toga operator će imati dodatne troškove angažiranja drugog konzultanta za isti posao.

Ukoliko ste voljni sami uraditi Plan aktivnosti zakonodavac vam je ostavio i tu mogućnost. Prema mojim saznanjima nekoliko velikih tvrtki postupilo je tako, ali uz jednu napomenu: one su bile dovoljno velike da imaju dovoljan broj stručnih ljudi koji su osim svog redovitog posla sudjelovali na izradi Plana aktivnosti. To je kod manjih privatnih tvrtki u praksi gotovo nemoguće ostvariti: broj uposlenih je obično nedovoljan i za redovite aktivnosti, a ne za dodatne radnje na izradi važnog dokumenta. Ali otvorena je i takva mogućnost.

Zaključak - prijedlog za budućnost

Sve prethodno naveo sam kao osobna iskustva iz moje profesionalne prakse. Pošto radim kao konsultant pri izradi planova aktivnosti i ostalih okolišnih dokumenta, a osim toga angažiran sam i u radu stručnih povjerenstava za ocjenu i kontrolu planova aktivnosti, sve nabrojano mi je poznato iz moje profesionalne prakse. Zbog toga mislim da je potrebno radikalno mijenjati način financiranja izrade ovih planova. Držim da je troškove izrade planova aktivnosti potrebno skinuti s operatora postrojenja kako bi on bio usmjeren u stvarna okolišna poboljšanja u samoj praksi: izgradnju separatora, filtra itd. Također, držim da se treba okrenuti sredstvima iz europskih okolišnih fondova koji već i sami nude pomoć (recimo EBRD TAM/BAS *Programme*), ali nedovoljno su poznati i korišteni. Moj je prijedlog na pregledan način prikazan na sljedećoj shemi.

Slika 1 Shema financiranja izrade Planova aktivnosti (prilagodbe)

S prethodne sheme jednostavno se može iščitati suština mog prijedloga: sredstva iz EU fondova koje je moguće nepovratno dobiti kao i dio sredstava iz Fonda za zaštitu okoliša Federacije BiH iskoristila bi se za izradu Planova aktivnosti čime bi se operator postrojenja rasteretio barem za taj trošak. Federalno ministarstvo okoliša i turizma bilo bi koordinator cijelog procesa. Skupa s Fondom osigurala bi se potrebna sredstva. Onda bi se raspisao eliminatorni natječaj za formiranje liste stručnih konzultanata. Eliminatorni uvjeti bi bili: broj stalno uposlenih konzultanata s visokom stručnom spremom (minimalno 5), dosadašnja iskustva pri izradi Planova aktivnosti, kapaciteti – koliko godišnje mogu izraditi planova, reference i predložena paušalna cijena za izradu jednog Plana aktivnosti na federalnoj razini. Na temelju konzultanata koji bi prošli eliminatorni dio i njihovih ponuda formirala bi se neka srednja cijena za izradu jednog Plana aktivnosti i ona bi bila ponuđena na prihvaćanje svim konzultantima koji bi prošli natječaj. Nakon toga formirala bi se otvorena lista koja bi bila dostupna na stranicama Federalnog ministarstva okoliša i turizma.

Svi vlasnici postrojenja koji imaju obvezu izrade planova aktivnosti bili bi pozvani da podnesu zahtjev za sponzoriranje izrade istih. Nakon što bi se to učinilo, Federalno ministarstvo okoliša i turizma dodijelilo bi svakom pojedinačnom operateru konzultanta s liste, a Fond bi sa svakim pojedinačno sklopio ugovor. Ugovor bi sadržavao odredbu da se iznos uplati u tri dijela: 30% avansno, 50% nakon predaje Plana aktivnosti i ostatak od 20% nakon izvršenih (eventualnih) dopuna i izdavanja okolišne dozvole.

Troškovi koji bi teretili operatera postrojenja bili bi troškovi rada stručnih povjerenstava i troškovi mjerenja nultog stanja. Možda će u kasnijem razdoblju biti moguće podmiriti i troškove mjerenja nultog stanja, ali držim da je to sada neostvarivo. Tek kada se akreditira kritičan broj od barem pet tvrtki, držim da treba sav ovaj model proširiti na isti način samo u svrhu mjerenja nultog stanja.

Što bi se još dobilo ovim načinom financiranja? Dobilo bi se ono što je jako bitno u cijeloj priči: **kvalitetni projekti zaštite okoliša**, a to Planovi aktivnosti u svojoj biti i jesu. Operator pogona donekle bi promijenio svoj pogled na problem i sve to bi mu pomoglo da shvati da je pet godina sasvim dovoljno vremena da se izvrše neka poboljšanja na njegovom postrojenju. Poboljšanja o kojima će on moći informirati i bliže susjedstvo kao i široku javnost. Mislim da to nije zanemariv dobitak za bilo koga. Sredstva za to postoje, a apliciranjem i dobivanjem tih sredstava ostvarilo bi se više ciljeva: skinuo bi se određeni teret s gospodarstva, smanjio bi se negativni utjecaj na okoliš, podigla bi se razina tvrtki koje se bave konzaltingom i sigurno zaposlio određen broj ljudi.

Popis literature

1. Izazovi okolišne dozvole, FMOIT, Sarajevo 2010.
2. Pravilnik o pogonima i postrojenjima za koje je obavezna procjena utjecaja na okoliš i pogonima i postrojenjima koji mogu biti izrađeni i pušteni u rad samo ako imaju okolišnu dozvolu („Službene novine Federacije BiH“ broj 19/04)
3. Pravilnik o uvjetima za podnošenje zahtjeva za izdavanje okolišnog dopuštenja za pogone i postrojenja koja imaju izdana dopuštenja prije stupanja na snagu Zakona o zaštiti okoliša („Službene novine Federacije BiH“ broj 45/09)